

prudentiæ. Primo, quia homo est ignarus imbecillitatis suæ, et ideo humilis cautionis est majora pericula vitare: unde Cyprianus supra: *Qui interim cedit, non fidem negat, sed tempus expectat: nam forte qui non secedit, negaturus remansit.* Secundo, quia, ut Athanasius dixit, homo ignorat tempus mortis suæ a Deo destinatum, et ideo quando altera ratio obligationis expectare non cogit, optime facit fugiendo mortem, donec, Deo permitte, in eas angustias deveniat, ut illam vitare non possit.

10. *Aliquando fugere persecutores est in præcepto et quando?*—His addendum est, aliquando fieri posse ut talis fuga sit in præcepto, nimirum quando persona est publica, et ad utilitatem proximorum moraliter necessaria. Ita docet Augustinus citatis locis, et adducit exemplum de Paulo, qui se utilitati fidelium fugiendo servabat, ut ait dicto tractatu quadragesimo sexto; et in alio loco, in hoc distinguit pastorem a mercenario, quia mercenarius fugit deserendo oves, ut seipsum custodiat; pastor autem fugere debet, ut oves custodiat. Quam doctrinam habet etiam Gregorius, trigesimo primo Moralium, capite vigesimo tertio et vigesimo quarto, et secundo Dialogorum, cap. 3. Aliquando etiam potest oriri hæc obligatio ex ipsa ratione propria fidei, ne aliquis se exponat periculo negandi fidem; et sumitur ex dicto capit. *Sciscitaris*, et ex Gregorio, 18 Moral., cap. 5; et ex Petro Alexandrino, in libro de Canonibus pœnitentialibus, canon. 10, in secundo tomo Bibliothecæ Sanctorum; et ex Cypriano, et aliis supra allegatis. Quando vero tale sit periculum, atque ita proximum et morale, ut obligetur persona ad vitandum illud, ex conditione personæ, et ex circumstantiis colligendum est; moraliter autem loquendo consulendum est, ut vitetur tale periculum, quando non fuerit certa, vel magna spes, quod non fugere ad magnum Dei honorem vel ad utilitatem proximorum expediat.

11. *Aliquando licet non fugere persecutores.*—*Nota.*—Nihilominus ulterius addendum est, aliquando posse esse licitum non fugere, sed perseveranter expectare, etiam cum periculo vitæ. Probatur, quia imprimis illud non est se occidere, quod nunquam licet, sed est non custodire vitam, quod sæpe licet propter rationabilem et honestam causam. Deinde sicut fugere non est prohibitum, ita etiam non est per se præceptum; nullibi enim tale præceptum invenitur, nec Christus Dominus

verbo proprie præceptivo usus est, quando dixit: *Fugite in aliam*, sed declaravit quod licitum est, et frequentius expedit, ut bene docuit Augustinus, epist. 180 ad Honoratum; Salmeron, tomo 4 in Evangelium, parte 2, tract. 16; Cajetanus, Matth. 10, ubi breviter et optime rem explicavit: *Fugite*, inquit, *in aliam civitatem; licentia est, non præceptum, et apposuit hoc, ne illicitum existimaretur fugere.* Ex objecto igitur non fugere non est malum, et aliunde potest habere honestam causam et finem, quia potest judicari expediens vel ad utilitatem proximorum, vel ad majorem Dei honorem; et potest persona talis esse, ut non sit morale periculum negandi fidem; tunc ergo licitum erit expectare; maxime vero potest hoc accidere, si homo jam captus et comprehensus detinetur; imo aliqui putant tunc esse obligationem non fugiendi, præsertim quando confessio fidei postulari coepit, et homini tempus est ad respondendum designatum. Sed nihilominus non existimo hoc satis esse ad obligationem imponendam, quia nec Patres hanc limitationem addunt, neque est sufficiens ratio talis obligationis, quia non semper id pertinet ad honorem fidei, et quia etiam tunc habet locum illa ratio, quod ipsa fuga est virtualis quædam confessio. Unde etiam habemus exemplum Petri, qui e carcere fugit; et alii etiam Confessores seu Martyres sæpe id fecerunt, et consulendum est quoties persona non fuerit satis constans et in fide instructa. Quando vero conditio personæ juvat, illa est, regulariter loquendo, optima occasio expectandi, et confitendi constanter fidem.

12. *Aliquando est prohibitum fugere, pastori præsertim.*—Ultimo addo aliquando esse posse fugam prohibitam. Hoc maxime locum habet in pastoribus; tempore namque persecutionis tenentur non fugere, juxta illud Joannis 10: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis, mercenarius autem videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit.* Quod ibi exponens D. Thomas, lectione 3, ponderat dixisse Christum: *Fugit, et dimittit*, quia si pastor interdum fugiat ut se in commodius tempus reservet, et interim non dimittat oves, sed per alios illis sufficienter provideat, non se gerit ut mercenarius, neque contra hanc obligationem delinquit. Si autem sine causa moraliter necessaria recedat, contra suam agit obligationem; nam ratione sui muneris tenetur assistere ovibus, et maxime in tanto periculo, quod recte docet Augusti-

nus locis citatis; et Nicolaus Papa, in dicto cap. *Sciscitaris*, ubi hanc obligationem declarat exemplo nautæ, qui maxime tenetur non deserere navem tempore tempestatis. Aliquando etiam potest esse hæc obligatio, in his qui non habent curam animarum, sunt tamen necessarii ut alios infirmiores in illo periculo juvent; nam tunc charitas obligat, ex cujus ordine tenemur plus diligere proximos in spiritualibus, quam nos ipsos in corporalibus, ut latius dicitur secunda secundæ, quæstione vigesima sexta, et quæstione 185, art. 5; de qua re vide tract. 3, disput. 9, sect. 2, et tomo de Pœnitentia, disputatione quadragesima quarta, sectione 4. Nam, ut sæpe dixi, hujusmodi obligationes non pertinent proprie ad præcepta fidei, sed justitiæ vel charitatis.

13. *Fit satis argumentis in oppositum in num. 8.*—Superest respondere ad argumenta, et quidem fundamentum Tertulliani valde frivolum est; alioquin neque pestem, neque tentationem, neque alia similia pericula cupiam liceret fugere, quia non eveniunt sine providentia Dei; non igitur agit contra Dei providentiam, qui suam adhibet, ut hujusmodi mala evitet; nam hoc ipsum est consentaneum divinæ providentiæ, imo per eam nobis injunctum; successus autem et eventus nostræ diligentia semper est subordinatus divinæ voluntati et divinæ providentiæ. Ad exemplum de Apostolis, respondetur ipsos non peccasse fugiendo, per se ac præcise fugam spectando; per accidens vero peccare potuerunt, si vel cum scandalo vel cum dubia fide id fecerunt, quod quidem affirmare non possumus, ut etiam insinavi secundo tomo tertiæ partis, disputatione trigesima quarta, sectione 3. De illo vero socio quadraginta Martyrum, respondemus peccasse, quia fugit eo tempore quo tenebatur fidem confiteri, et quia virtute negavit fidem consentiendo tyranno, et exhibendo signum ab illo præscriptum ad negandam fidem.

SECTIO IV.

Utrum liceat occultare fidem per actiones falsæ religionis, simulate illas exercendo.

1. *Duo omnino certa supponuntur.*—*Secundum.*—Diximus de confessione, occultatione et negatione fidei, quatenus per verba fieri potest, sub verbis eorum carentiam seu taci-

turnitatem comprehendendo. Nunc simili modo dicendum est de actionibus, et postea de rebus, quatenus per illas fides exprimi vel occultari potest. In quo duo tanquam clara supponimus. Unum est, nunquam licere per externas actiones negare fidem, quia, ut dixi, hoc semper est intrinsece malum contra negativum præceptum; unde, ad excusandam culpam alicujus actionis, attente spectandum est an excusari possit a significatione continente negationem fidei, quia, si non potest, neque a culpa excusari potest. Secundo, est certum, si occurrat tempus et occasio obligationis confitendi fidem, tunc non esse licitum uti hujusmodi actionibus, quia ad minimum fiunt ad occultandam fidem; occultare autem fidem eo tempore pro quo occurrit obligatio confitendi illam, pravum est; ergo tunc non sunt licitæ hujusmodi actiones.

2. *Sensus quæstionis.*—Quæstio igitur proposita procedit, quando non occurrit obligatio confitendi fidem, an possit tunc per dictas actiones licite occultare fidem. In quo etiam animadvertendum est duplices esse hujusmodi actiones: quædam sunt quæ per se primo, et tam ex natura sua, quam ex usu ordinantur ad corporis sustentationem, vel aliam similem utilitatem; aliquando vero ex circumstantiis et modo ordinantur ad usum religionis, ut est, verbi gratia, usus talium ciborum, vel cum tali ordine et modo qui ad jejunium sufficiat; et in his actionibus, non est dubium quin aliquando liceat illas exercere vel omittere propter occultandum fidem, secluso scandalo, et aliis accidentariis circumstantiis, quia cum habeant proprium finem et utilitatem, possunt propter illam exerceri, et a quacunque alia significatione sacra separari, ut de vestibis latius dicemus, sectione sequenti. Aliæ vero sunt actiones quæ vel natura sua, vel ex institutione, et usu, solum sunt ordinatæ ad significandum cultum religiosum, ut genuflexio, tussio peccatoris, thurificatio, et similes; et de his procedit quæstio proposita.

3. *Prima sententia affirmans.*—*Probatur primo ex Hieronymo.*—*Probatur secundo ex facto Nahamani Syri.*—*Tertio ex facto Jehu.*—*Quarto ratione.*—In hac quæstione, sic exposita, est prima sententia, affirmans licitum esse aliquando exercere hujusmodi actiones ad occultandam fidem, si fiat ex gravi causa et sine scandalo et servata fide interna ac religiosa intentione, ita ut operans non intendat religiosum cultum exercere, sed tantum

simulare. Ita docuit Adrianus, in 4, in tractatu de Baptismo, quæst. 1, art. 1, ad 5. Fundatur primo in sententia Hieronymi, ad Galatas 2 et 3, et epistola octogesima nona ad Augustinum, qui dixit cæremonialia legis veteris ab instanti mortis Christi fuisse mortifera et mortua, et nihilominus Apostolos sine peccato interdum illa observasse, quia non intentione cultus, sed per prudentem simulationem illa faciebant. Secundo, adducit exemplum Nahaman et Elisæi, quarto Regum quinto. Nam cum Nahaman, ex gentilitate ad verum Deum esset conversus, petiit licentiam ab Elisæo ut in templo idolorum, comitando regem suum, posset genuflectere vel adorare, utique animo ficto. Et Propheta illi respondit: *Vade in pace*, utique significans potuisse id facere sine peccato. Tertio, adducit exemplum Regis Jehu, 4 Regum 10, qui ad occidendos Prophetas Baal, finxit se velle cum illis sacrificare; cumque id fecisset, videtur Scriptura factum ejus laudare; ergo non est id per se et intrinsece malum. Quarto, addit rationem, quia licet simulatio formalis semper sit peccatum, quia continet mendacium, et animum fallendi, nihilominus simulatio materialis interdum est licita, et fit sine mendacio; sed simulatio in his actionibus potest esse mere materialis; ergo potest esse licita. Major supponitur ex divo Thoma, secunda secundæ, quæstione 3, art. 1; minor supponitur etiam ex facto ipso, nam qui sic operatur, per se non intendit significare falsum, neque alium decipere, sed intendit illam actionem exercere, ut medium utile ad alium finem a se intentum, honestum et bonum, ut supponimus, permittendo ut alius decipiatur, quod sæpe licet. Prima vero consequentia probatur, quia, secluso mendacio et simulatione formali, nulla specialis malitia in illa actione, vel materia invenitur, quia neque ibi est negatio fidei, cum nullum fiat mendacium; neque est occultatio illicita, quia, ut supponimus, illo tempore non urget obligatio confitendi fidem: ergo nulla superest ratio propter quam talis actio semper damnetur.

4. *Secunda et vera sententia negativa.* — *Probatur auctoritate.* — Nihilominus contraria sententia est vera, et omnino tenenda, quia revera prima singularis est, et in re moralis potest esse perniciosa. Hæc autem communis est Theologorum cum divo Thoma, dicta quæst. 3, art. 2, ubi Cajetanus et alii expositores, inter quos diligentius etiam trac-

tat Gregorius de Valentia, disp. 1, quæst. 3, puncto secundo, dubio quarto. Tenet etiam Alexander Alensis, 3 parte, quæstione 183, membro secundo; et D. Antoninus, 2 p., titulo 22, cap. 6; Sylvester, verbo *Fides*, quæstione 5, et ibi Armilla, num. nono; Angelus, verbo *Infidelitas*, numero nono; et Navar., cap. undecimo, numero vigesimo tertio, et sequentibus; Toletus, libro 4 Summæ, capite secundo, numero 7; Vasquez, prima secundæ, disput. 182, capite quinto. Et ego multa de hoc puncto dixi in libro nono de Legibus, capite decimo septimo, et in opere Defensionis fidei, libro sexto, capite nono. Estque expressa sententia D. Augustini, epistola decima nona ad Hieronymum, ubi ex professoribus probat Apostolos non simulasse legalia, sed vero animo illa servasse, quia talis fictio perniciosa esset; et ob eandem causam, in libro de Bono conjugali, cap. 16, dixit satius esse mori quam idolotitis vesci; estque hoc consentaneum Paulo, 1 ad Corinth. 10, dicenti: *Non licet vos fieri socios demoniorum, non potestis calicem Domini bibere, et calicem demoniorum.* Ex quo loco omnes colligunt nunquam posse esse licitum exercere superstitiosas cæremonias gentilium, vel infidelium. Ratio etiam id convincit.

5. *Rationes pro eadem sententia.* — Primo, ab inconvenienti, quia sequitur nunc posse aliquem catholicum servare cæremonias legis animo ficto, si subsit causa, verbi gratia, si filius id faciat ut patri condescendant, ex timore reverentiali, et fortasse ne se privet hæreditate; consequens est falsissimum, et absurdissimum; sequela autem patet, quia tunc habent locum omnia quæ Adrianus dicit. Unde etiam simili modo posset gentilis nunc ad fidem conversus in Japonia, sub rege infideli incensum offerre idolis, vel aliquid simile facere, ut suam fidem regi occultet, quando ab illo non interrogatur, neque cogitur; consequens autem nullo modo permittendum est; nam evidenter est contra bonos mores et Christianam sinceritatem. Secundo, ostenditur malitia illius actus ex virtute religionis cui opponitur, quia intrinsece continet actus ille superstitiosum cultum, vel cooperationem ad illud; omnis autem superstitio intrinsece mala est, ut constat. Antecedens patet, quia actus ille est impositus per se primo ad usum religiosum, et ideo exerceri non potest, quin contineat falsam significationem, ac proinde superstitiosam.

6. Unde arguitur tertio ex virtute fidei, quia ille actus non solum est occultatio veræ fidei, sed etiam negatio. Probatur, quia, ut dixi sectione prima, qui affirmat se esse Turcam, vel Mahometanum, etc., negat se esse Christianum; sed qui exercet actus falsæ religionis, facto ipso affirmat se esse infidelem illius speciei; ergo negat fidem Christi. Minor, in qua est vis rationis, probatur ex æquiparatione inter verba et ejusmodi facta; nam verba ideo non possunt usurpari ad protestandam, seu confitendam falsam fidem, quia per se primo sunt usurpata et imposita ad talem significationem, quæ ob eam causam ab illis est moraliter inseparabilis; sed ita se habent hæc actiones de quibus tractamus, quia per se primo impositæ sunt ad significandum religiosum cultum, neque habent alium moralem usum; ergo, sicut ille, qui verbo affirmat se esse idololatram, etiamsi ficto animo et ad se occultandum id affirmet, veram fidem exterius negat, ita etiam qui illam actionem exercet, facto ipso affirmat se esse idololatram; negat igitur veram fidem. Neque satis est respondere illum non intendere talem actionem, ut significativam exercere, sed tantum materialiter, ut medium utile ad suum finem; non, inquam, hoc satisfacit, quia illa actio ex usu et impositione primaria inseparabilem habet significationem illam, imo neque est medium utile ad finem intentum se occultandi, nisi quatenus habet significationem; ergo etiamsi operans nolit, facto ipso utitur actione illa, tanquam signo falsi cultus. Ex quo tandem oritur alia ratio, fidei et charitatis obligationem complectens, nam actio illa habet malitiam scandalii ita conjunctam, ut moraliter sit ab illa inseparabilis; est ergo per se valde nociva fidei, et ideo semper est mala, licet forte in individuo possint aliquando inconvenientia evitari.

7. *Solutio argumentorum in num. 1.* — *Ad primum.* — Neque obstant contra hanc resolutionem motiva Adriani. Ad primum enim respondemus, Apostolos nunquam simulate exercuisse cæremonias lege prohibitas; nam eo brevi tempore quo post Domini Ascensionem observarunt legalia, licet illa essent mortua, non erant mortifera; et ideo licitum erat ex animo et vera intentione colendi Deum ea exercere, non ponendo in eis spem salutis, ut Augustinus dixit, quod sine simulatione fieri poterat. Unde non probatur in hac parte sententia Hieronymi, quamvis etiam possit assignari aliqua diversa ratio, quia illæ cære-

monia non erant per se intrinsece malæ, fiebant enim ex vera fide, solumque erant jam prohibita, ex sententia Hieronymi, quasi positivo jure, cum permissione utendi illis, quasi materialiter et ad tempus, et in casu necessitatis, seu ex causa justa; et ita est limitanda illa sententia, ut sit aliquo modo probabilis; non est tamen ad casum præsentem extendenda, quamvis etiam, ut dixi, simpliciter vera non sit.

8. *Ad secundum.* — Ad secundum, de facto Elisæi, et Nahaman, quidam respondet Elisæi verba fuisse tantum permittentis, non vero concedentis seu approbantis factum, quod tamen difficile creditu est, tum quia verba illa: *Vade in pace*, in rigore plus significant; nam sine securitate conscientia non posset Propheta veram pacem illi promittere; tum etiam quia si Elisæus judicasset actionem esse malam, debuisset saltem admonere illum et docere, et quando non posset obtinere ab illo, ut a mala et prava simulatione absteret, tunc haberet locum permissio; non autem ita fecit, sed simpliciter concessit. Unde placet sententia Abulensis, eo loco, quæst. 25; Cajetani, ibid.; Lyrani, et Burgensis, in additione 1, Nahaman non postulasse licentiam simulandi adorationem idoli, sed solum ingrediendi templum idoli cum rege, comitando illum, et in suo munere ministrando, quod erat ministerium politica observantia, non sacra cæremonia, et ideo non erat simulatio, neque actio per se mala, etiamsi fortasse adstantes decipi possent, existimantes Nahaman simul cum rege idolum coluisse: similis enim deceptio interdum ex justa causa permitti potest.

9. *Ad tertium.* — *Ad quartum.* — Ad tertium, de facto Jehu, respondet divus Thomas secunda secundæ, quæst. 3, art. 1, ad 2, non esse necessarium excusare Jehu, quia non erat justus, sed iniquus; quæ fuit sententia Augustini in libro Contra mendacium, capite 2, unde, ut bene advertit Cajetanus, non laudavit Dominus eo loco simulationem, sed zelum illius regis de occidendis Prophetis Baal; non enim dicit: *Pro eo quod bene locutus es; sed quia studiose egisti*; sæpe enim Scriptura approbat intentionem operantis, quamvis in facto vel in electione mediis aberret. Ad ultimum respondetur, verum quidem esse materialem simulationem posse esse licitam, si debitis circumstantiis, et in usu illarum rerum, in quibus locum habere potest, exerceatur; neutrum autem in præsentem actionem invenitur;

nam imprimis in actione, de qua tractamus, per se loquendo intervenit scandalum, et superstitiosus cultus, vel cooperatio ad illum, ut declaravi. Et deinde cum illæ actiones per se primo sint impositæ ad significandum falsum cultum, non possunt moraliter ab illa significatione se jungi; et ideo, quamvis persona privata intentione non intendat significare, sed simulare, nihilominus actio ipsa semper falsam significationem continet, sicut contingit in vestibus, ut in sectione sequenti magis explicabimus.

SECTIO V.

Utrum liceat occultare fidem, utendo rebus aut vestibus infidelium propriis?

1. *Quibus vestibus infidelium uti liceat ad occultandum fidem.* — Supponendum imprimis est varias esse posse hujusmodi vestes: quædam enim sunt quæ, propter communem usum humanum, neque habent peculiarem significationem, neque ex lege, aut recepta consuetudine, accommodatæ seu appropriatæ sunt hominibus talis fidei vel nationis, sed illis uti solent omnes, qui in tali provincia versantur, sive sint incolæ, sive advenæ, sive hujus sive illius religionis, et de his nulla est quæstio; licitum est enim fidelibus, ubicumque inter infideles versantur, hujusmodi vestibus uti, quia nullo modo hic usus repugnat vel fidei confessioni, vel continet negationem, ut per se manifestum est; si enim ex illo usu aliqua resultat significatio, illa est valde indifferens. Unde etiamsi per legem facta esset distinctio vestium inter infideles et fideles, si illa lex non esset in viridi observantia, sed ex consuetudine promiscuus esset usus vestium, idem esset dicendum, quia jam locum haberet ratio facta.

2. Secundo, contingit esse vestes non quidem specialiter impositas ad significandum, sed tantum ad corporalem utilitatem usurpatas, et nihilominus esse ita proprias aliqujus nationis infidelis, ut qui eis utitur infidelis reputetur; vel e contrario possunt esse ita propriæ Christianorum, ut qui illas dimittit et aliis utitur, non Christianus iudicetur. Tertio, potest contingere ut vestes, etiamsi propter corporalem usum imprimis fiant, habeant adjunctam specialem significationem, per legem impositam, ad discernendum fidelem ab infideli, vel professores talis

religionis, ut est, verbi gratia, Romæ pileus pallidi coloris pro Judæis; et inter Turcas esse dicitur fascia, seu tobalia alba in capite, vel inter aliquos Sarracenos vestis habens depictam lunam, aut effigiem Mahometis, vel idoli inter gentiles. Quarto, possunt esse vestes non institutæ ad communem usum et utilitatem corporis, sed præcise ad aliquem usum sacrum, cum significatione illi accommodata, ut inter Hebræos erant, et nunc etiam sunt vestes sacerdotales.

3. *Dubium primum.* — *Prima ratio dubitandi.* — Est igitur dubitatio prima, an liceat fidei habitanti vel peregrinanti in provincia infidelium, uti vestibus propriis infidelium, scilicet, quibus illi soli utuntur. Ratio dubitandi est, quia tunc videtur fidelis profiteri se infidelem. Probatur, quia per illa signa externa, quantum in se est, facit ut ab aliis infidelis reputetur, quod et contra honorem fidei esse videtur, et esse quædam virtualis negatio fidei. Unde arguitur secundo, quia illud videtur esse quoddam mendacium in materia gravi et perniciose. Probatur, quia, juxta doctrinam divi Thomæ, secunda secundæ, quæst. 3, artic. primo, mendacium non minus verbis quam rebus committitur; sed verbis se profiteri infidelem est grave mendacium; ergo et externis vestibus se simile exhibere. Tertio, quia alias licitum esset ad libitum et sine urgente necessitate his vestibus uti, quod nullo modo videtur admittendum. Sequela probatur, quia vel illæ vestes habent annexam falsam significationem, vel non; si habent illam, nunquam licet illis uti, etiam propter necessitatem; si vero non habent, licebit illis etiam absque necessitate uti.

4. *Uti vestibus propriis infidelium ex causa justa non est intrinsece malum.* — *Probatur ex usu fidelium.* — *Ratio a priori.* — Nihilominus dicendum est non esse intrinsece malum homini fidei et Christiano uti vestibus propriis infidelium, si id faciat ob necessitatem, vel ex causa justa. In hac resolutione conveniunt omnes auctores citandi in dubio sequenti. Et probatur primo ex usu omnium fidelium, etiam Deum timentium; nam in multis casibus sine ullo scrupulo simili remedio utuntur, vel ad se occultandum, vel ad suas actiones dirigendas. Sic solent Christiani duces mittere exploratores inter infideles, eorum vestibus vel insignibus indutos, et in exercitu vel in classe maris solent ponere vexilla infidelium, quæ facta non damnantur, imo nec mendacia reputantur; et inter fideles ipsos laicos induitur

aliquando vestibus Sacerdotis aut Monachi, et vir habitu foeminae, ut manus ministrorum justitiæ evadat, quod nullum peccatum reputatur; ergo signum est posse ab ejusmodi usu separari mendacium; ergo etiam in nostro casu fidelis uti poterit habitu proprio infidelis sine mendacio; ergo absque negatione fidei, quia ibi tantum intervenit occultatio fidei: hæc autem non est per se mala, neque in tali casu habet peculiarem malitiam, quia tunc non obligat præceptum confitendi fidem, ut in principio supposuimus; ergo non est cur ille usus semper damnetur. Ratio vero a priori est, quia hujusmodi vestes non sunt impositæ ad significandum, ut diximus; ergo qui illis utitur, ex vi illarum nihil significat vel affirmat expresse aut tacite, sed illa significatio quasi per accidens sequitur ex discursu videntium; quia ex eo, quod communiter accidit, inferunt eum, qui iis vestibus induitur, infidelem esse; ergo ab usu talium vestium separabilis est omnis falsa significatio, quantum est ex parte utentis; ergo potest talis usus esse licitus.

5. *Ad primam rationem dubitandi in num. 3.* — *Ad secundam.* — *Ad tertiam.* — Ex quo facilis est responsio ad rationes dubitandi; negamus enim ad primam, in illo facto esse professionem falsæ fidei, quia ejusmodi vestes non sunt institutæ ad profitendam fidem, neque hoc intendit qui illis utitur; quod vero alii inde concipiant talem hominem esse infidelem, accidentarium est, et præter intentionem hominis fidelis. Et similiter ad secundam, negatur ibi esse mendacium, quia licet in usu aliorum signorum possit esse mendacium, etiamsi illa signa non sint verba, sed res, non tamen id accidit semper, si res non sint impositæ ad significandum, et absit intentio significandi falsum, ut in præsentibus contingit. Propter rationem vero tertiam, addimus necessariam esse justam causam ut hoc prudenter et licito fiat. Ita monent communiter Doctores, et rationem reddunt, quia, licet actio hæc non sit per se mala, habet tamen quamdam speciem mali, et ideo abstinendum ab illa est, nisi necessitas cogat, juxta illud Pauli: *Ab omni specie mali abstinete vos.* Item est optima ratio, quia sicut non licet intendere deceptionem proximi, ita etiam non licet gratis et sine causa id facere, ex quo moraliter sequitur aliorum deceptio. Quod cum in omni materia verum sit, maxime in præsentibus, de qua hactenus; pertinet enim ad fidei honorem, ut fidelis non facile et sine causa

ita se gerat, ut possit infidelis reputari. Unde fit ut hic usus non possit esse frequens, sed rarus, quia ejusmodi necessitas vel occasio raro occurrit, et ita videtur quasi communi usu Gentium receptum, ut in similibus occasionibus uti liceat ejusmodi industria, et quasi stratagemate, non vero passim, et sine causa.

6. *Secundum dubium.* — *Prima sententia.* — Secunda et major dubitatio est de vestibus specialiter impositis ad significandos homines infideles, eosque a fidelibus distinguendos, an semper sit malum illis uti propter quæcumque necessitatem. Multi enim auctores ita censent, et damnant hujusmodi usum. Cajetanus 2. 2, quæst. 3, art. 2; D. Antoninus, 2 part., tit. 12, capite 6; Sylvester, verbo *Fides*, quæst. 5, num. 8, verb. *Apostasia*, quæstione 1, et verbo *Infidelitas*, quæst. ultima, et in iisdem verbis Angelus, Tabiena, Armil., atque etiam Cajetanus in Summa, verbo *Habitus*; et Navar., cap. 11, num. 27; Philiar-chus, de Officio Sacerdotis, tomo 1, parte 2, lib. 3, cap. 9; et Toletus, lib. 4 Summæ, capite 2, num. 7, qui fatetur duram esse sententiam, non tamen est ausus eam relinquere, quia judicavit eam esse communem. Fundamentum hujus sententiæ est, quia gestatio seu usus talium vestium est quædam fidei abnegatio. Probatur, quia ille homo assumit proprium signum infidelitatis; ergo per illud affirmat se esse Turcam, Judæum, vel aliquid simile: sed affirmatio professionis infidelis continet negationem fidei, ut supra diximus; ergo. Et confirmatur, nam tale signum æquiparatur verbo, quia est impositum ad significandum instar verbi; sed verbo id significare esset negare fidem; ergo perinde est per hujusmodi signum illud indicare. Confirmatur secundo, quia alias si inter Gentiles esset usus vestium, in quibus esset depictum idolum ad discernendam talem Gentem ab aliis, licitum esset viro fidei illic peregrinanti uti tali veste, quod videtur valde absurdum.

7. *Secunda et vera sententia: Vestibus etiam infidelitatem significantibus possumus ex gravi necessitate uti ad occultandam fidem.* — Nihilominus contrariam sententiam, videlicet ex gravi causa licitum esse bona fide et intentione his vestibus uti ad se occultandum, docuerunt multi graves auctores moderni super dictum articulum 2 D. Thomæ, quæstione 3; præsertim Banhes et Aragon. Et idem aperte sequitur Gregorius de Valentia, eadem quæst., puncto 2., § *Et hoc*; tenet etiam Sanchez,

lib. 2 de Præceptis Decalogi, c. 4, num. 19; et Azor., tomo 1, l. 4 Institutionum moralium c. 27, quæst. 4; et Palacios, in 3, distinct. 25, quæst. 4; Rutil. Benzon., in tract. de Fuga, lib. 1, disp. 1, quæst. 4, ad 4; Petr. Ledesm., 2 t. Summæ, tract. 1, cap. 4; Ludovic. Lopez, 1 parte Instruct., capite 41; Manuel Rodrig., 1 tomo Summæ, cap. 119, num. 5. Ratio a priori est, quia hujusmodi vestes multum differunt a verbis; nam verba per se primo sunt instituta ad significandum, neque habent alium usum naturæ suæ consentaneum; vestes autem per se primo non sunt ad significandum, sed ad alium humanum usum, a quo usu non extrahuntur vestes, de quibus tractamus, sed illis adjungitur significatio; ergo quamvis verba non possint nisi propter significationem usurpari, nihilominus hæ vestes poterunt assumi propter suum usum primarium, omissa et contempta significatione; ergo erit licitus talis usus, quia taliter usurpata non continent mendacium, nec falsam significationem, ac proinde nec fidei negationem, sed occultationem tantum cum materiali simulatione. Et confirmatur, quia etiam in verbis, si habeant plura significata, licitum est uti verbo ambiguo in significatione quæ ad occultandum secretum deservit, etiamsi ab audiente in alio sensu sint verba accipienda; ergo multo magis in præsentibus licitus est usus talium vestium in necessitate; sunt enim quasi ambigua et æquivoca signa, quæ possunt vel ob solum usum primarium, vel propter significationem sumi. Est igitur in potestate utentis unum ab alio separare, etsi alter fortasse decipiendus sit. Denique hoc confirmari potest exemplis supra adductis, nam vestis monachalis, verbi gratia, præter usum communem, habet suam significationem, et nihilominus in necessitate sine mendacio assumitur ab eo qui monachus non est, et in quo talis significatio locum non habet; ergo signum est esse significationem ab usu separabilem; idem ergo erit in præsentibus.

8. *Vera sententia amplius explicatur et limitatur.* — Atque hæc opinio mihi magis probatur, adhibita moderatione; nam imprimis, quæ in primo puncto diximus, multo magis et cum majori rigore in hoc servandum est, nimirum, ut hoc non nisi rarissime permittatur, et ex causa satis gravi et necessaria: nam præter dicta in primo puncto, hoc etiam persuadet fundamentum contrariæ sententiæ. Addo etiam cavendum esse ne peculiaris honor idolo aut falso prophetæ per gestationem

talis vestis deferatur, ut videtur accidere, quando idolum ipsum vel character Mahometis in veste depictum deferatur, nam id videtur institutum in honorem ejus; et ideo vel occultandum est, vel alio modo cavendum ne talis demonstratio cultus et honoris deferatur, nam hoc semper superstitiosum est. His autem circumstantiis observatis, recte procedit fundamentum secundæ sententiæ, et ex illo soluta manent argumenta prioris opinionis.

9. *Tertium dubium. — Prima sententia. — Fundamentum.* — Atque hinc facile resolvitur tertium dubium, quod attingit Cajetanus, dicto art. 2, nimirum, si princeps habens subditos fideles et infideles, legem ferat ut omnes fideles tali veste utantur, habente figuram vel aliud signum, quo ab infidelibus discernantur, et quasi se fideles ostendant, eaque lex communiter ab omnibus observetur, an liceat alicui fidei propter necessitatem non uti tali veste, sed alia qua se occultet. In quo dubio Cajetanus tenet nunquam hoc licere; et idem sentire videtur Tolet., et alii ex citatis in præcedenti dubio pro prima sententia. Fundamentum Cajetani est, quia tunc fideles rogantur de sua fide virtute talis legis, et ideo non possunt illam occultare. Potestque hoc fundamentum ita urgeri; quia vel illa lex est justa, videlicet, quia ad finem politicum sine alicujus injuria ordinata est; vel est injusta et tyrannica, quia fortasse ad persequendos fideles lata est; si sit justa, eo ipso observanda est; si autem sit injusta, licet non sit observanda virtute legis, tamen quia per illam tyrannus cogere vult ad deserendam fidem, eo ipso tenetur fidelis non occultare fidem suam; ergo etiam non exuere talem vestem.

10. *Vera resolutio. — Retorquetur fundamentum primæ sententiæ.* — Nihilominus contraria sententia longe probabilior est, quam tenent Palacios, Valentia, et alii fere citati in secunda opinione secundi dubii; et sequitur aperte ex resolutione ibi tradita, nam minus est non uti veste propria fidelium, et ad fidem significandam imposita, quam uti veste propria infidelium, et eorum sectam significante. Nam primum est veluti omissio, secundum autem quasi commissio; item primum solum est non ostendere fidem, secundum autem habet quamdam apparentiam ostentationis infidelitatis; ergo si hoc posterius non est semper malum, multo minus primum; et ratio a priori est, quia ibi non intervenit fidei negatio, nec mendacium, cum homo nihil positive significet, sed tantum quasi taceat

carens tali signo; neque etiam tunc occultatio fidei mala est, quia nihil occurrit quod semper obliget hujusmodi fideles ad semper confitentiam fidem per tale signum. Quod possumus hoc modo ostendere, retorquendo fundamentum contrariæ sententiæ: nam vel illa lex est justa, vel tyrannica: si est justa, non est lata in odium fidei, unde non obligat ad confessionem ejus. Cum vero sit lex mere civilis, quamvis regulariter obliget, non tamen obligat ut semper et in omni casu, etiam cum periculo vitæ, observanda sit; nam leges civiles et mere humanæ non obligant cum tanto rigore, ut certum est; ergo, non obstante illa lege, poterit fidelis in casu aliquo hujusmodi vestem non deferre. Si vero lex est injusta, eo ipso non obligat in ratione legis. Neque etiam constituit omnes fideles subditos in continuo necessitatis articulo semper et pro semper confitendi fidem per tale signum. Primo quidem, quia per illam legem non proprie interrogantur de sua fide, quia non ad hunc finem lata est lex. Neque rex humanus habet potestatem ad ferendam legem propter illum finem, sed tantum propter politicum ordinem; et præterea, quamvis intentio principis ferentis illam legem esset cogere fideles ad se manifestandum, non esset illa sufficiens interrogatio inducens obligationem ad confitentiam illo modo fidem, quia nullus interrogaretur; et generalis illa excitatio seu provocatio ad se prodendum, non sufficit ad illam obligationem inducendam, ut supra dixi, quia revera occultare se in illo articulo neque est contra fidei honorem, neque moraliter, ac per se loquendo, scandalum generat qui se occultat, et ita responsum est ad fundamentum contrariæ sententiæ.

11. *Quartum dubium. — Prima sententia.* — Quarto et ultimo movetur dubium de vestibus per se primo deputatis ad superstitiosum cultum alicujus falsæ sectæ, quæ non habent communem et corporalem usum, sed sacrum, vel quasi sacrum in tali secta, an liceat Christiano fidei illis uti per materiale simulationem ad se occultandum. Aliqui enim ex citatis auctoribus, præsertim Azor et Sanchez, numero 10, idem de his vestibus quod de aliis opinantur, videlicet, in necessitate licitum esse talium vestium usum. Fundamentum est, quia quantumvis vestes per homines deputentur ad certum usum etiam sacrum, et ad significationem quæ illum comitatur, semper retinent aptitudinem, quam de se habent, ad communem usum tegendi ac defendendi corpus, et

ideo licitum est homini uti quacumque veste propter hunc usum quasi intrinsecum et naturalem, contempta quacumque alia hominum institutione, et permittendo aliorum deceptionem, etiamsi inde sequatur.

12. *Verior resolutio.* — Contrariam sententiam a fortiori tenent Cajetanus, Sylvester, Tolet., et alii allegati in secundo dubio, opinione prima. Tenet etiam Aragon., dicto articulo secundo; Ludovic. Lop., in suis Instit. moral., 1 part., cap. 41; et Bensonius, in tractatu de Fuga, lib. 1, dist. 1, quæst. 4, ad 4. Fundamentum est, quia usus uniuscujusque rei moraliter judicandus est ex primario fine propter quem instituitur, et ideo qui tali veste utitur, moraliter exercet superstitiosum cultum. Et declaratur primo, nam ponere incensum, verbi gratia, in igne, de se indifferens actio est, quæ potest etiam fieri propter corporalem usum; tamen quando fit tali modo instituto ad cultum religionis, inseparabilem habet illam significationem, moraliter loquendo, et ideo non potest simulate fieri ad fidem occultandam, ut supra dictum est; ergo idem est, proportionem servata, de usu talium vestium sacrarum, seu potius sacrilegarum.

13. *Explicatur amplius vera sententia.* — Inter has sententias, hæc posterior non solum securior, sed etiam probabilior mihi videtur, si recte explicetur. Dico autem esse securiorem, quia ad minimum talis usus habet regulariter adjunctum scandalum, et ideo saltem ad vitandum illud tenentur fideles ab hujusmodi abstinere usu. Probabiliorem autem censeo tum propter rationem factam, tum etiam quia res hujusmodi fere æquiparantur verbis in significatione sua, quia primario sunt ad talem significationem impositæ; et actionibus sacris etiam sunt similes, quatenus ad cultum per se primo ordinantur; et ideo sicut non licet actiones falsi cultus exercere, nec verba significantia negationem fidei proferre, ita neque usus talium vestium permittendus est; dixi autem, *regulariter loquendo*, quia hoc maxime procedit, quando in ipso servatur modus religiosus, vel superstitiosus, propter quem vestis est instituta; nam si quis uteretur tali veste modo profano et vulgari, tunc magis videretur contemnere superstitiosum usum vestis, ejusque institutionem, quam illam imitari, et tunc posset esse licitus talis usus, quia etiam scandalum et falsa significatio cessaret.